

ОБЛІКОВО-ЕКОЛОГІЧНА ІНФОРМАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

Кірейцева Г.В., Давидова І.В.

Житомирський державний технологічний університет

Проведено аналіз джерел надходження екологічної інформації для забезпечення екологічної безпеки держави. Запропоновано шляхи зменшення інформаційного розриву між екологічною та економічною складовою підприємницької діяльності з урахуванням положень концепції стійкого розвитку. Вирішенні проблеми обліково-інформаційного забезпечення управління екологічною діяльністю на мікро- та макроекономічному рівнях економіки. Обґрунтовано підхід до визнання бухгалтерського обліку системою, яка здатна забезпечити формування та оприлюднення інформації про екологічну діяльність суб'єкта господарювання. Виділено об'єкти бухгалтерського обліку, пов'язані з екологічною діяльністю підприємств, а також теоретико-методологічні положення їх бухгалтерського обліку.

Ключові слова: бухгалтерський облік, екологічна діяльність, стійкий розвиток, навколишнє природне середовище, екологічна інформація.

Постановка проблеми. До середини 80-х років екологічна політика стосовно скорочення техногенного впливу на навколишнє природне середовище в багатьох країнах будувалася на визнанні пріоритету адміністративно-правових заходів. Одним з позитивних результатів цього було створення структури державних органів і громадських організацій, у функції яких входить забезпечення природоохоронної діяльності від місцевого до національного рівнів. Крім того, створені основи національних систем екологічного права, стандартів і нормативних актів, що регламентують різні види діяльності господарських суб'єктів і фізичних осіб за критеріями екологічної безпеки. Цей напрям в екологічній діяльності постійно розвивається, хоча ефективність заходів дещо знизилась. На думку Г.І. Марчука [5], причиною є відсутність стимулюючої природоохоронної мотивації за орієнтації тільки на адміністративно-правові заходи. Ось чому починаючи з кінця 80-х років і до нині в методології національної екологічної політики основна увага приділяється економічним методам, що стимулюють оптимальне використання навколишнього природного середовища. Складність реалізації таких методів для практичних цілей полягає в подоланні суб'єктивізму при визначенні вартості як негативних впливів так і компенсуючих заходів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед зарубіжних авторів, які досліджують політичні та міжнародні аспекти стійкого розвитку, варто згадати Л. Брауна, Г. Гарднера, Н. Картера, Ш. Лиле. Глибоко аналізують теоретичні і практичні проблеми стійкого розвитку такі російські автори, як В. Белкін, Х. Гизатулін, С. Глазачов, В. Голубев, К. Даніелян, Б. Маклярський, Н. Потрубач, Т. Петрова, В. Писарев, І. Потравний, А. Урсул. Українські вчені торкаються переважно окремих аспектів цієї складної проблеми, їхні дослідження носять випадковий характер. І все ж можна вирізнити досить ґрунтовні праці Б. Буркинського, С. Герасимова, Л. Круглякова, В. Кухар, О. Майданник, О. Осауленко, В. Степанова, О. Царенка, О. Черкаса, В. Шевчука. Дослідженню проблем у сфері охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів і досягнення цілей стійкого розвитку присвячено багато наукових праць, зокрема, О.Ф. Балацького, Л.Г. Мельника, Б.М. Данилишина, І.К. Бистрякова, Є.В. Хлобистова, О.О. Веклич, З.В. Герасимчук, Л.С. Гриніва, Л.Г. Руденка, С.К. Харічкова, Н.В. Караєвої, В.В. Дергачової, Т.Ю. Туниць та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Наростання екологічної кризи, подолання якої ускладнюється відсутністю її виміру та інформації про неї, нехтування можливостями системи бухгалтерського обліку в побудові та реалізації концепції стійкого розвитку економіки, а також управлінні екологічною діяльністю суб'єктів господарювання вимагає перегляду концептуальних засад бухгалтерського обліку, виходячи з потреб його користувачів мікро- та макrorівнів, для збереження біосфери та досягнення стійкого розвитку економіки. Однак, відсутність теорії та методології бухгалтерського обліку екологічної діяльності перешкоджає оцінці впливу суб'єктів господарювання на навколишнє природне середовище.

Метою статті є виявлення економічного інструментарію для зменшення інформаційного розриву між екологічною та економічною складовою підприємницької діяльності.

Викладення основного матеріалу. В програмних документах зі стійкого розвитку в рамках глобального екологічного партнерства визначено один із основних принципів – зменшення інформаційного розриву і розширення доступу до інформації в процесі ухвалення та реалізації рішень. Так, ефективність діяльності підприємств різних галузей економіки залежить від наявності та вмілого використання економічної інформації, основу якої становить облікова (в середньому 88-90%). Облікова інформація в системі економічної відображає господарські процеси у вигляді натуральних, трудових і вартісних показників [3].

Під обліковою (бухгалтерською) інформацією слід розуміти відомості щодо функціонування суб'єкта економіки, зафіксовані у носіях облікової інформації. Отже, головним завданням бухгалтерського обліку, як інформаційної системи, є найбільш повне та своєчасне задоволення користувачів достовірними даними про стан майна та результати діяльності підприємства. Саме інтереси окремих користувачів не співпадають і вони вимагають різної за змістом інформації, яка б їх влаштувала. Професор Я.В. Соколов зазначає, що різні групи осіб, що приймають участь в господарському процесі, переслідують неоднакові цілі, тому вибирають ті інструменти, ті методи обрахування фінансових показників, які їм вигідні [1].

За працями І.В. Замули, сучасна глобальна екологічна криза потребує уваги та заходів подолання. Часто недостатня кількість інформації заважає повному розумінню причин та наслідків деградації, а соціальна байдужість стоїть на заваді вирішення

цих проблем. Інформування про стан та зміни навколишнього природного середовища є важливим для держави (з позиції необхідності регулювання стану навколишнього природного середовища через систему економічних важелів), окремого суб'єкта господарювання (для визначення ступеня впливу діяльності на навколишнє природне середовище та підвищення конкурентоспроможності продукції через інформування споживачів щодо її екологічної привабливості), суспільних об'єднань, метою діяльності яких є контроль за станом навколишнього природного середовища, антропогенним впливом на нього та розповсюдження такої інформації, а також свідомих громадян. У зв'язку з цим можна обґрунтовано ставити питання особливої ролі екологічної інформації [2].

Екологічна інформація представляє собою сукупність даних про динаміку кількісних та якісних змін стану природних об'єктів довкілля, їх взаємозв'язок і закономірності розвитку. Ця сукупність даних є базою для проведення оцінки екологічного стану навколишнього природного середовища та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Інформацію про навколишнє природне середовище та його екологічний стан можна одержати з різних джерел, до яких перш за все треба віднести:

- джерела первинної інформації, які є результатами первинних досліджень через спостереження, експеримент та під час експедицій;
- джерела вторинної інформації, які дають зведену інформацію про стан довкілля і здоров'я людей, ступінь екологічної безпеки господарської діяльності та екологічні ситуації в окремих регіонах і на окремих об'єктах;
- джерела науково-теоретичної інформації, що відображають здобутки знань чи діяльності й викладені у формі карт, таблиць, описів чи фізичних теорій;
- джерела правової інформації, що дають знання про правову базу, правові основи природокористування.

Додатковим джерелом інформації є одноразові обстеження, інвентаризація викидів шкідливих речовин в атмосферу, воду і ґрунт, вибіркоче обстеження причин простоїв і неефективної роботи очисних споруд тощо [8].

У бухгалтерському обліку підприємства саме джерела первинної інформації, у вигляді первинних облікових документів, є основою для формування статистичного обліку і звітності, тобто джерел вторинної інформації. Слід зазначити, що у фінансовій звітності вітчизняних підприємств не передбачено розкриття екологічної інформації та не існує вимог законодавства щодо подання звітності суб'єктами господарювання про здійснення операцій з охорони навколишнього природного середовища. Тому, на сьогодні подання екологічної інформації у вигляді статистичної звітності як вторинного джерела облікової інформації має недостовірний характер.

У рапорті «Звітність фірм», що був прийнятий Комітетом стандартів обліку в 1975 р. було зазначено: «право на інформацію виникає лише тоді, коли діяльність даного підприємства загрожує або може загрозовувати інтересам певних груп користувачів» [2]. Користувачами екологічної інформації можна вважати суспільство, а проблему отримання такої інформації піднімають найчастіше громадські об'єднання. У своїх дослідженнях Ц.А. Тілт приходить до висновку, що джерелом інформації, яку вимагають користувачі, що належать до руху з охорони навколишнього середовища, повинні бути річні фінансові звіти підприємств [2]. Також,

необхідно відзначити неможливість відображення екологічної інформації в традиційній системі бухгалтерського обліку, а саме враховувати вплив виробничої діяльності підприємства на навколишнє природне середовище. У своїх працях Л.І. Максимів [4], виділяє певні моменти неможливості відображення екологічної інформації, основними з яких є наступні:

- екологічна інформація представляє собою нечіткі дані, які повинні спершу бути перекладені на мову менеджменту відповідно до відомого принципу: "Не вмієш виміряти – не зможеш управляти". Крім того, вона відзначається великою неточністю і динамізмом, тобто, окремі матеріали чи їх сполуки, технічні прийоми чи продукція, отримані завдяки новим науковим знанням, можуть неочікувано призвести до значних екологічних проблем, тому підприємство більшою мірою повинно вдаватися до фахової періодики і наукових досліджень, ніж довіряти інформації про події на ринку.

- важлива екологічна інформація отримується не з фінансово-економічних сфер, а, наприклад, з геології (вичерпування невідновних сировинних ресурсів), біології (наприклад, ланцюги споживання з шкідливими взаємодоповненнями між рослинами, тваринами і людиною) або ж фізики (перший і другий закони термодинаміки).

Згідно Закону України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» бухгалтерський облік компаній визначено однією з пріоритетних сфер, в яких здійснюється адаптація законодавства України. Відповідно до Програми реформування системи бухгалтерського обліку, затвердженої Кабінетом Міністрів України, на підприємствах і в організаціях країни з 2000 року офіційно запроваджено національні стандарти з бухгалтерського обліку, які розроблені з урахуванням вимог міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) та визначають методи оцінки та вимоги до подання інформації у фінансових звітах.

Отже, одним із ключових кроків до ідентифікації національної екологічної інформаційної системи можна вважати створення національної підсистеми комплексного екологічного та економічного обліку, мета якої полягає в наданні інформації для інтегральної оцінки ролі навколишнього природного середовища, його екосистем не тільки як джерела природного капіталу та отримувача побічних продуктів життєдіяльності, а і як джерела життєвих і духовних сил суспільства [7]. На думку В.О. Шевчука, «...визначальним напрямом формування інформаційного забезпечення аналізу процесів сталого розвитку стає модифікація бухгалтерського балансу на засадах фізичної та підпорядкованої їй вимогам політичної економії» [9].

Висновки і пропозиції. Обмеженість нинішньої державної політики традиційними економічними орієнтирами без врахування екологічного фактору призвела до деградації окремих галузей національної економіки, недостатньої ефективності зовнішньоекономічної діяльності. Незважаючи на визнання принципів стійкого розвитку, в Україні до цього часу законодавчо не затверджено концепцію та перелік критеріїв і індикаторів для оцінки еколого-економічних та соціальних систем з метою оптимізації процесів стійкого розвитку. Це обумовлює необхідність розроблення інструментарію щодо оцінки екологічно безпечного, стійкого розвитку держави та її регіонів, формування управлінських рішень, необхідних для реалізації його принципів.

Постійне збільшення масштабів екологічних проблем, зростання забруднення навколишнього природного середовища вимагають більшої уваги до оцінки негативних наслідків діяльності промислових підприємств і спонукають до пошуку інструментів еколого-економічного управління, що базуються на принципах стійкого розвитку.

Одним з таких інструментів є бухгалтерський облік як одна з найважливіших функцій управління, що виявляє і систематизує дані про гос-

подарську діяльність, забезпечуючи при цьому прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Підприємства, які формують свої цілі, процеси та використання сировини й матеріалів з урахуванням вимог охорони навколишнього природного середовища, потребують екологічно орієнтованої системи бухгалтерського обліку, що є передумовою інформаційного наповнення на рівні держави та є дієвим інструментом у забезпеченні стійкого розвитку.

Список літератури:

1. Бочкарева И.И. Бухгалтерский учет: ученик / Бочкарева И.И., Быков В.А., Соколов Я. В. – М. : ТК «Велби», 2008. – 776 с.
2. Замула І.В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності у забезпеченні стійкого розвитку економіки [Текст]: монографія / І.В. Замула. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – 440 с.
3. Кірейцева Г.В. Екологічна інформація в бухгалтерському обліку підприємства / Г.В. Кірейцева // Вісник ЖДТУ / Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2011. – № 3 (57). – С. 65-69
4. Максимів Л.І. Конспект лекцій з дисципліни “Облік у зарубіжних країнах” для студентів спеціальності “Облік та аудит” / Максимів Л.І., Яворська О.М. – Львів, 2009. – 152 с.
5. Марчук Г.И. Приоритеты глобальной экологии/ Марчук Г.И., Кондратьев К.Я. –Москва: Наука, 1992. – 263 с.
6. Мельник Л.Г. Основы экологии. Экологическая экономика та управління природокористуванням: Підручник / За заг. ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника та к.е.н., проф. М.К. Шапочки. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. – 759 с.
7. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку. – Офіц. вид. – К.: ВАІТЕ : М-во охорони навколишнього природного середовища України, 2007. – 184 с.
8. Тарасова В.В. Екологічна статистика: підручник / Тарасова В.В. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 392 с.
9. Шевчук, В.О. Абсолютні блага і ринок : виміри достатності теоретичної економії [Текст] / В.О. Шевчук // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 103-106.

Кірейцева А.В., Давыдова И.В.

Житомирский государственный технологический университет

УЧЕТНО-ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ИНФОРМАЦИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СТАБИЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация

Проведен анализ источников поступления экологической информации для обеспечения экологической безопасности государства. Предложены пути уменьшения информационного разрыва между экологической и экономической составляющей предпринимательской деятельности с учетом положений концепции устойчивого развития. Решены проблемы учетно-информационного обеспечения управления экологической деятельностью на микро- и макро-экономическом уровнях экономики. Обоснован подход к признанию бухгалтерского учета системой, которая способна обеспечить формирование и обнародование информации об экологической деятельности предприятия. Выделены объекты бухгалтерского учета, связанные с экологической деятельностью предприятий, а также теоретико-методологические положения их бухгалтерского учета.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, экологическая деятельность, устойчивое развитие, окружающая природная среда, экологическая информация.

Kireytseva G.V., Davydova I.V.

Zhytomyr State Technological University

ACCOUNTING AND ENVIRONMENTAL INFORMATION AS A TOOL FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Summary

The analysis of the environmental information sources to ensure ecological safety of the state were carried out. The ways of reducing the gap between environmental and economic components of entrepreneurial activity were proposed. The problems of accounting and information support of the environmental activities management on micro and macro levels of the economy were solved. The approach to the recognition accounting system, which can ensure to formation and disclosure of information about environmental activities was substantiated. Accounting objects related to environmental activities of enterprises and the theoretical and methodological principles of their accounting were allocated.

Keywords: accounting, environmental activities, sustainable development, environment, environmental information.